

УДК 615.1:378.115:657.1:339.138(091)

З. М. Мнушко, М. М. Слободянюк, І. В. Пестун, Г. С. Бабічева

Національний фармацевтичний університет

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ, СЬОГОДЕННЯ Й НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ У ФАРМАЦІЇ

У роботі підняті питання, пов'язані з проблемами підготовки висококваліфікованих спеціалістів фармації, актуальністю викладання дисциплін з економічною спрямованістю у медичних і фармацевтичних навчальних закладах. Проаналізовані передумови становлення та історичні аспекти розвитку кафедри менеджменту та маркетингу у фармації на базі Національного фармацевтичного університету. Представлені підсумки функціонування кафедри менеджменту та маркетингу у фармації за двадцятирічний період. Показана значимість підготовки студентів вищих медичних та фармацевтичних закладів з менеджменту та маркетингу в сучасних умовах розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі. Виділені пріоритети та перспективні напрями розвитку кафедри менеджменту та маркетингу у фармації.

Ключові слова: фармацевтична освіта, дисципліни, кафедра менеджменту та маркетингу у фармації, навчально-методична робота, науково-дослідна робота.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Формування ринкових відносин в Україні на початку 90-х років минулого століття, що супроводжувались процесами роздержавлення, приватизації, комерціалізації фармацевтичних і аптечних підприємств, становленням підприємництва та появою нових організаційно-правових форм господарювання й управління, обумовили зміни у сфері лікарського забезпечення населення. Отже, випускники фармацевтичних вузів і факультетів мали відповідати світовим вимогам розвитку фармацевтичної галузі, опановуючи сучасні принципи і методи управлінської теорії та особливості діяльності в умовах ринкової економіки.

Під впливом цих змін виникла необхідність у нових підходах до підготовки спеціалістів фармації та кардинального перегляду концепції фармацевтичної освіти, відповідних навчальних планів і програм дисциплін. Вирішення даного питання стало можливим за рахунок відкриття відповідних кафедр у структурі вищих медичних та фармацевтичних закладів. Так, у 1992 р. на базі Української фармацевтичної академії за ініціативою ректора, доктора фармацевтичних наук, доктора хімічних наук, член-кор. НАН

України, професора В.П. Черних було створено першу в Україні та на післярадянському просторі кафедру менеджменту та маркетингу у фармації (ММФ). На сьогодні проблема підготовки професійних кадрів для фармації відповідно до сучасних вимог ринку не тільки не втратила своєї актуальності, а й постійно набирає значимості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання, пов'язані з проблемами підготовки висококваліфікованих спеціалістів фармації, актуальністю викладання дисциплін з економічною спрямованістю у медичних і фармацевтичних навчальних закладах, узагальнення досвіду зарубіжних університетів, неодноразово висвітлювались вітчизняними науковцями у літературних джерелах та підіймались провідними фахівцями практичної фармації на науково-практичних конференціях [1-4,7-11].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Узагальнення досвіду та особливостей підготовки спеціалістів фармації за напрямом менеджменту та маркетингу в розрізі 20-тирічного періоду функціонування кафедри ММФ на базі Національного фармацевтичного університету (НФаУ) пропонується вперше.

© З.М. Мнушко, М.М. Слободянюк, І.В. Пестун,
Г.С. Бабічева, 2012

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета даної роботи – аналіз передумов створення, особливостей функціонування, пріоритетів розвитку та значення кафедри менеджменту та маркетингу у фармації у сфері фармацевтичної освіти України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Становлення кафедри ММФ було пов'язане зі створенням принципово нової дисципліни та відповідної навчальної програми і навчально-методичного забезпечення, формуванням сучасних наукових напрямів досліджень, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації викладачів, підготовкою наукових кадрів. Розпочалась робота і продовжується до цього часу під керівництвом доктора фармацевтичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Мнушко Зої Миколаївни.

На початковому етапі діяльності кафедри ММФ вагомий внесок у формування навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення роботи кафедри зробили доктор фармацевтичних наук, професор Брильова Н.І., доктор фармацевтичних наук Слободянюк М.М., кандидати фармацевтичних наук, доценти Діхтярьова Н.М., Омельченко Н.М., Черноброва Н.В., Чмихало Н.В., Мусієнко Н.М., Хіменко С.В., Андреев В.Г.

Незважаючи на те, що дисципліна і, відповідно, кафедра були утворені внаслідок відділення частини програмового матеріалу організації і економіки фармації, нове завдання полягало в тому, щоб поєднати питання, які вивчалися раніше, з класичною теорією менеджменту і маркетингу. До того ж, теорія мала бути адаптована до особливостей фармації. Зокрема, були визначені специфіка фармацевтичного менеджменту, рівне управління фармацевтичною системою, особливості внутрішнього та зовнішнього середовища фармацевтичних підприємств і аптечних закладів, функції та організація роботи керівників аптек у поєднанні з вимогами і якість менеджера, соціально-психологічні особливості аптечних колективів й мотивації співробітників, комунікативні процеси (у тому числі діловодство, автоматизовані інформаційно-управлінські системи) фармацевтичних організацій, підприємницька діяльність у фармації, соціальна відповідальність бізнесу, управління трудовими ресурсами (включаючи підготовку фармацевтичних кадрів, управління конфліктами та змінами в фармацевтичних організаціях, трудові відносини в умовах ринку), фармацевтична етика та деонтологія тощо. Специфічність навчальних питань з маркетингу ґрунтується на особливостях лікарських за-

собів як товару та в цілому фармацевтичного ринку. Відповідно, до навчальної програми ввійшло вивчення стану та тенденцій фармацевтичного ринку як об'єкту маркетингу, розширене трактування концепції соціально-етичного маркетингу, особливостей маркетингової фармацевтичної інформації, дослідження ринку лікарських засобів (у тому числі сегментації та особливостей споживачів, вивчення попиту та пропозиції, визначення потреби в ліках). Комплекс маркетингу також розглядається у взаємозв'язку з фармацевтичною специфікою: споживацька цінність лікарських засобів, принципи їх позиціонування, конкурентоспроможність, критерії та етапи формування асортименту фармацевтичного товару в аптеках, інноваційна політика фармацевтичних підприємств, особливості ринкового ціноутворення та регулювання цін на лікарські засоби, оптово-роздрібна торгівля в фармації, особливості рекламно-інформаційної діяльності фармацевтичних організацій тощо. З самого початку формування дисципліни ММФ і до цього часу вивчення навчальних питань доповнюється результатами наукових досліджень.

Створення нової дисципліни зумовило значний обсяг навчально-методичної роботи – розробку методичних рекомендацій до практичних занять, виробничої практики, курсових та дипломних робіт. Були видані перші навчальні посібники «Менеджмент в вопросах и ответах» (1993 р.), «Трудовое право в вопросах и ответах» (1993 р.), «Маркетинг в вопросах и ответах» (1996 р.), де вперше були представлені структурно-логічні схеми окремих тем з метою наочного представлення теоретичного матеріалу та полегшення його сприйняття.

У різні періоди відповідальними за навчально-методичну роботу кафедри були доценти Омельченко Н.М., Черноброва Н.В., Мусієнко Н.М., Діхтярьова Н.М., Дорохова Л.П., Скрильова Н.М., Ольховська А.Б.

Значною віхою в діяльності кафедри стало отримання у 1997 р. Українською фармацевтичною академією ліцензій на підготовку фахівців за спеціальностями «Маркетинг», «Економіка підприємства» та «Менеджмент організації», що суттєво змінило зміст та обсяги роботи. Заступником декана з цього напрямку стала доцент кафедри Дорохова Л.П., яка дотепер є відповідальною за навчально-методичне забезпечення спеціальності «Маркетинг». У 2001-2002 рр. співробітниками кафедри була виконана велика підготовча та організаційна робота, яка успішно завершилася акредитацією рівнів «бакалавр» та «спеціаліст» за спеціальністю «Маркетинг». У 2002 р. відбувся перший випуск маркетологів.

Викладачі кафедри професор Мнушко З. М., доценти Мусієнко Н. М., Діхтярьова Н. М. брали участь у створенні державних освітньо-професійних стандартів освіти за напрямком «Фармація». Кафедра ММФ виконує функції опорної з підготовки фахівців за напрямом «Фармація» з дисциплін «Менеджмент та маркетинг у фармації», «Історія медицини і фармації». Співробітники кафедри мають поширені зв'язки з управлінськими структурами державного та обласного рівня, фармацевтичними виробничими підприємствами, оптово-посередницькими фірмами та аптечними закладами. Багато з них є об'єктами наукових досліджень, базами виробничої практики студентів, виконання дипломних та курсових робіт.

Успішність навчального процесу значною мірою залежить від форм проведення занять. На кафедрі постійно впроваджуються в навчальний процес інноваційні педагогічні технології: ділові ігри, диспути, кейси, автоматизовані навчально-контролюючі системи, інформаційні бази даних тощо. З 2005 р. здійснено перехід кафедри до підготовки студентів за кредитно-модульною системою.

Базовою дисципліною, що викладається на кафедрі з 1992 року і по теперішній час та вноситься на державні іспити і входить до ліцензійного іспиту «КРОК-2», є «Менеджмент та маркетинг у фармації». Поряд з цим, на кафедрі протягом усіх років функціонування викладається ціла низка дисциплін для вітчизняних та іноземних студентів різних спеціальностей, у тому числі спеціальностей «Маркетинг», «Економіка підприємства», «Менеджмент», «Логістика», «Адміністративний менеджмент».

Враховуючи тенденції розвитку вітчизняного фармацевтичного ринку, відповідно до навчальних планів зі спеціальності «Фармація» викладачами кафедри (професори Мнушко З.М., Слободянюк М.М., доценти Омельченко Н.М., Чмихало Н.В., Шевченко І.О.) у різні періоди було організовано спеціалізації «Підприємництво у фармації», «Діловий менеджмент у фармації» та «Дослідження ринку лікарських препаратів», які користувались великою популярністю у студентів.

У другій половині 90-х років минулого століття перед професорсько-викладацьким складом нашого навчального закладу було поставлене завдання з написання підручників. До цієї роботи долучилися і співробітники кафедри ММФ. Перші підручники авторів Мнушко З.М., Діхтярьова Н.М. «Менеджмент та маркетинг у фармації. Ч.І. Менеджмент у фармації» і «Менеджмент та маркетинг у фармації. Ч. II. Маркетинг у фармації» були видані протягом 1998-1999 рр. Враховуючи зміни в нормативно-правовій базі, струк-

турах управління і господарювання у фармації, ці навчальні видання пізніше були доповнені та перевидані на російській (2007-2008 рр.) і українській мовах (2009-2010 рр.).

З 2001 року на кафедрі здійснюється викладання дисциплін іноземним студентам англійською мовою. Першими викладачами, що взяли на себе досить складну місію готувати та читати лекції, проводити практичні заняття і семінари, створювати методичне забезпечення, були доценти Рогуля О. Ю., Софронова І. В., Пестун І. В. Пізніше до них приєдналися кандидати фарм. наук Сотнікова (Алекперова) Н. В., Тіманюк І. В., Бондарева І. В. Створено англomовний навчально-методичний комплекс для іноземних студентів, подано до редакції підручник «Менеджмент та маркетинг у фармації (у 2-х частинах)» на англійській мові.

Загалом, за 20 років на кафедрі видано 8 підручників (2 з яких гіпертекстові електронні), 5 монографій, близько 40 навчальних посібників, 117 навчально-методичних рекомендацій, які сприяють підвищенню якості підготовки студентів. Лекційні матеріали з дисциплін, що викладаються на кафедрі, постійно оновлюються відповідно до сучасних тенденцій та змін, притаманних вітчизняному та світовому фармацевтичному ринку.

Науково-дослідна робота на кафедрі ММФ здійснюється за ініціативною темою «Науково-практичні розробки з розвитку фармацевтичного ринку на основі теорії менеджменту та маркетингу» та охоплює такі напрями наукових досліджень: удосконалення стратегічного й адаптивного управління фармацевтичними організаціями; оптимізація лікарського забезпечення окремих контингентів хворих на основі маркетингових та фармакоекономічних досліджень; вивчення та моделювання поведінки споживачів лікарських засобів; методологія формування потенціалу фармацевтичного ринку на прикладі окремих фармакотерапевтичних груп; підвищення маркетингової доступності лікарських засобів; управління державними (тендерними) закупівлями медичної та фармацевтичної продукції; дослідження комплексу маркетингових комунікацій у фармації, удосконалення систем просування лікарських засобів фармацевтичними підприємствами; оптимізація виробничо-комерційної діяльності фармацевтичних і аптечних підприємств на засадах маркетингового й логістичного управління; управління ризиками в системі реалізації лікарських засобів.

За роки існування кафедри ММФ результати наукових досліджень співробітників кафедри відображені у понад 1000 наукових праць (статей і тез доповідей), більше 30 з яких у закордонних

виданнях, 278 статей увійшли до фармацевтичної енциклопедії. Розроблено та впроваджено в практичну діяльність на різних рівнях управління понад 70 науково-методичних рекомендацій та інформаційних листів. В останні роки зареєстровано 13 методик як нововведення та отримано 9 свідоцтв про реєстрацію авторського права на твори в Державному департаменті інтелектуальної власності МОН України.

Відповідальними за наукову роботу кафедри в різні періоди були доценти Мусієнко Н.М., Дорохова Л.П., Пестун І.В., Рогуля О.Ю., на сьогодні – професор Слободянюк М.М.

Науковці кафедри брали участь у з'їздах (V, VI і VII Національні з'їзди фармацевтів, III з'їзд сімейних лікарів України), конгресах, науково-практичних конференціях, семінарах різних рівнів. Кафедра стала ініціатором та організатором міжнародних науково-практичних конференцій: «Актуальні проблеми фармацевтичного маркетингу» (1999р.), «Здобутки та перспективи розвитку управління фармацевтичними організаціями в умовах ринкової України» (2003 р.), «Ефективність використання маркетингу та логістики фармацевтичними організаціями» (2008р.) та ін.

З моменту започаткування кафедри ММФ, в рамках стратегічного напрямку розвитку НФаУ, активно проводиться робота з підготовки науково-педагогічних кадрів. За 20 років на кафедрі захищено 34 дисертації, із них 4 докторських (у тому числі доцентами кафедри – Пестун І.В. та Євтушенко О.М.) та 30 кандидатських.

Викладацький склад кафедри ММФ має високий науково-педагогічний потенціал, протягом 20-ти років функціонування якісно змінювався, дещо варіював у кількісному виразі. Зараз відносний показник кількості викладачів основного складу з науковим ступенем складає 100 %.

Викладачі своїм важливим обов'язком вважають формування у студентів бажання та здатності здійснювати наукові дослідження, тому на кафедрі з незмінним успіхом протягом багатьох років працює студентське наукове товариство (СНТ). Під керівництвом професорсько-викладацького складу кафедри студенти на реальних матеріалах аптечних закладів, фармацевтичних виробничих та оптово-посередницьких підприємств проводять наукові дослідження. За період функціонування кафедри студентами підготовлено до захисту в ДЕЖ і успішно захищено близько 900 дипломних та 260 магістерських робіт, результати яких широко апробовані на чисельних наукових конференціях. За роботу СНТ в різні періоди на кафедрі відповідали доценти Чернوبرова Н.В., Мусієнко Н.М., Дорохова Л.П., Скрильова Н.М., на сьогодні – доцент Софронова І.В.

Постійно у колі зору викладачів кафедри знаходиться виховна робота зі студентами. Концепція виховної роботи базується на теоретико-методологічній розробці навчально-виховного процесу, як найважливішої ланки, згідно з вказівками ректорату і деканатів; формуванні ерудованої творчої особистості; забезпеченні пріоритетності розвитку людини та розробці і реалізації критеріїв виховання студентів. Викладачі беруть активну участь у проведенні профорієнтаційної роботи, днів відкритих дверей в НФаУ та різних суспільних заходах.

Кафедра ММФ нагороджена дипломами 1 ступеня та 2 ступеня в номінації «Організаційно-економічний блок дисциплін» як переможець конкурсу-виставки навчальних видань НФаУ (2008 р.), дипломом 1 ступеня в номінації «Організаційно-економічний блок дисциплін» як переможець конкурсу лекційних матеріалів НФаУ 6-16 квітня 2010р. Розробки, виконані під керівництвом З.М. Мнушко, були відзначені у 2002 році Дипломом II ступеня в номінації «Упровадження наукових досліджень і розробок» на обласному форумі Харківщини «Освіта, наука, виробництво – шляхи інтеграції». Підручник «Менеджмент та маркетинг у фармації» (у 2-х частинах) під час обласного форуму «Освіта, наука, виробництво – шляхи інтеграції» (1999р. та 2002р.) у номінації «Підручники» відзначено дипломами II та III ступенів.

Перспективи розвитку кафедри ММФ корелюють з основними тенденціями на ринку освітніх послуг і відповідають стратегічній моделі розвитку НФаУ. У найближчі роки планується продовжити підготовку докторів та кандидатів наук; збільшити чисельність викладачів, підготовлених до викладання англійською мовою; взяти участь у розробці освітньо-професійних стандартів нового покоління та розвитку дистанційного навчання. Пріоритетними завданнями на сьогодні є підтримка належного рівня навчально-методичного забезпечення дисциплін кафедри, забезпечення якості підготовки студентів, у т.ч. практичної та комп'ютерної, стажування викладачів на фармацевтичних і аптечних підприємствах з метою максимального наближення навчального процесу до практичної фармації. Планується активізувати роботу з розвитку міжнародних зв'язків, отримання навчально-наукових грантів, збільшення кількості публікацій у відомих зарубіжних журналах та ін.

Отже, аналізуючи 20-ти річний досвід існування кафедри ММФ, можна стверджувати, що викладання менеджменту та маркетингу при підготовці студентів як за економічними, так і за фармацевтичними спеціальностями не тільки не втратило своєї вагомості, а з кожним роком на-

буває все більшої актуальності. Цю тезу певною мірою підтверджують результати наукових досліджень співробітників кафедри, згідно з якими встановлено, що працівники аптек на різних посадах в середньому витрачають більше 60% робочого часу на діяльність, пов'язану з маркетингом [6]. До того ж, результати аналізу кадрових пропозицій та сучасних тенденцій на вітчизняному ринку праці свідчать про зростання потреби, поряд з потребою в провізорах, в таких нових фахівцях, як продакт-, бренд-менеджер, менеджер з продажу ЛЗ, менеджер з розвитку, менеджер по роботі з ключовими клієнтами, менеджер по закупівлям ліків, категорійний менеджер, менеджер по роботі з аптечними мережами, маркетинг-менеджер, менеджер з фармаконагляду, менеджер з реклами ЛЗ, менеджер з тендерних закупівель, тренінг-менеджер, маркетинголог, маркетинг-аналітик та ін., які у найближчі роки будуть користуватися значним попитом в усіх сферах фармацевтичної галузі [5].

Таким чином, за період функціонування кафедри ММФ пройшла складний шлях від становлення до розвитку: зміцнила матеріально-технічну базу, значною мірою посилила науковий потенціал, сформувала кваліфікований професорсько-викладацький склад, в умовах бурхливого розвитку навчального закладу досягла досить високого рівня за всіма напрямками роботи.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

1. Наведено історичні аспекти становлення кафедри менеджменту та маркетингу у фармацевтичній галузі на базі Національного фармацевтичного університету.
2. Представлено підсумки функціонування кафедри менеджменту та маркетингу у фармацевтичній галузі за двадцятирічний період.
3. Показана значимість підготовки студентів вищих медичних та фармацевтичних закладів з менеджменту та маркетингу в сучасних умовах розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі.
4. Виділено пріоритети та перспективні напрями розвитку кафедри менеджменту та маркетингу у фармацевтичній галузі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Анучін А. Фармацевтичні кадри: погляд професіонала / А. Анучін [Електронний ресурс]. – Спеціалізоване рекрутенгове агенство «ФармаПерсонал». – 2011. – Режим доступу : <http://www.ph-p.com.ua/more2/3239.htm>.
  2. Громовик Б. П. Дисципліни організаційно-економічного спрямування в системі першої фармацевтичної освіти / Б. П. Громовик // Провізор. – N. 3. – 2011. – С. 25-27.
  3. Кемалов Р. Ф. Предпосылки использования маркетинга в здравоохранении / Р. Ф. Кемалов // Экономика здравоохранения. – N. 11-12. – 2005. – С. 16-18.
  4. Мнушко З. Кадровые проблемы на фармрынке: проблема № 2 – куда пойти учиться? Подготовка маркетологов в национальном фармацевтическом университете / З. Мнушко // Ежедельник «Аптека». – 2003. – № 49(420). – С. 84.
  5. Мнушко З. М. Аналіз сучасних тенденцій та кадрових пропозицій на вітчизняному ринку праці фахівців фармацевтичної галузі / З. М. Мнушко, І. В. Пестун, Г. С. Бабічева // Ежедельник «Аптека». – 2010. – № 40 (761). – С. 8.
  6. Мнушко З. М. Дослідження витрат робочого часу працівників аптечних мереж на маркетингову діяльність / З. М. Мнушко, Г. С. Бабічева // Управління, економіка та забезпечення якості в фармацевтичній галузі. – 2009. – № 2 (4). – С. 49-55.
  7. Мнушко З. М. Вплив вивчення менеджменту на формування потенціалу ділової людини провізора-випускника / З. М. Мнушко, Н. М. Мусієнко // Проблеми підготовки мед. та фармацевт. кадрів в Україні : матеріали наук.-метод. конф., 24-27 верес. 1998 р. – Полтава, 1998. – С. 261-262.
  8. Мнушко З. М. Зарубіжний досвід підготовки фахівців фармацевтичної галузі за напрямом менеджменту і маркетингу / З. М. Мнушко, І. В. Пестун, І. В. Тіманюк // Підготовка спеціалістів фармацевтичної галузі у вищих навчальних закладах: здобутки та перспективи майбутнього : матеріали навч.-метод. конф., м. Луганськ, 10 листоп. 2011 р. – Луганськ : ДЗ «Луганський державний медичний університет», 2011. – С. 65-66.
  9. Мнушко З. М. Проблеми викладання менеджменту та маркетингу у фармацевтичній галузі / З. М. Мнушко // Фармацевтичний журнал. – 1993. – №1. – С. 16-19.
  10. Мнушко З. М. Чому вчити студента? / З. М. Мнушко // Ліки і здоров'я. – 1996. – №18. – С.3.
- Рудень В. Про професійну підготовку лікарських кадрів з питань управління, менеджменту та маркетингу медичних послуг в умовах країни з ринковими перетвореннями / В. Рудень // Освіта і управління. – 2008. – № 2-3. – С. 34-36.

УДК 615.1:378.115:657.1:339.138(091)

З. Н. Мнушко, Н. Н. Слободянюк, И. В. Пестун, А. С. Бабичева

**ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СТАНОВЛЕНИЯ, СОВРЕМЕННОСТЬ И НАПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЯ КАФЕДРЫ МЕНЕДЖМЕНТА И МАРКЕТИНГА В ФАРМАЦИИ**

В работе подняты вопросы, связанные с проблемами подготовки высококвалифицированных специалистов фармации, актуальностью преподавания дисциплин экономической направленности в медицинских и фармацевтических учебных заведениях. Проанализированы предпосылки становления и исторические аспекты развития кафедры менеджмента и маркетинга в фармации на базе Национального фармацевтического университета. Представлены итоги функционирования кафедры менеджмента и маркетинга в фармации за двадцатилетний период. Показана значимость подготовки студентов медицинских и фармацевтических вузов по менеджменту и маркетингу в современных условиях развития отечественной фармацевтической отрасли. Выделены приоритеты и перспективные направления развития кафедры менеджмента и маркетинга в фармации.

Ключевые слова: фармацевтическое образование, дисциплины, кафедра менеджмента и маркетинга в фармации, учебно-методическая работа, научно-исследовательская работа.

UDC 615.1:378.115:657.1:339.138(091)

Z. M. Mnushko, M. M. Slobodyanyuk, I. V. Pestun, G. S. Babicheva

**HISTORICAL ASPECTS OF THE FORMATION, PRESENT AND TRENDS OF
MANAGEMENT AND MARKETING IN PHARMACY DEPARTMENT**

In work raised questions related to problems of training highly qualified specialists of Pharmacy, relevance of teaching disciplines of economic orientation in the medical and pharmacy schools. Analyzed conditions of formation and historical aspects of the development of management and marketing in pharmacy department at the National University of Pharmacy. The results of functioning of management and marketing in pharmacy department for twenty years have been submitted. The significance of training students of medical and pharmaceutical universities in management and marketing in the present conditions of the domestic pharmaceutical industry has been shown. The priorities and perspectives for the development of management and marketing in pharmacy department have been identified.

Key words: pharmaceutical education, discipline, department of management and marketing in the pharmaceutical, educational and methodical work, research work.

Адреса для листування:

м. Харків, вул. Блюхера, 4.

Кафедра менеджменту та маркетингу
у фармації НФаУ.

Тел.: (057) 267 91 72

E-mail: babicheva-anna@yandex.ru

Надійшла до редакції:

18.09.2012